

**Tridaṇḍi-sūtra ในคัมภีร์ที่รหาคมะ
ฉบับใบลานภาษาสันสกฤต**

**The Tridaṇḍi-sūtra in the
Dīrgha-āgama Manuscript**

มะชีตะ คะชีโนบุ

Tridaṇḍi-sūtra

ในคัมภีร์ทีรมาคมะฉบับโบราณภาษาสันสกฤต

มะชีตะ คะชีโนบุ

บทคัดย่อ

Tridaṇḍi-sūtra เป็นปฐมสูตรแห่งนิบาตลำดับสุดท้ายที่เรียกว่า “ศีล-
สกันธิกะ” ในคัมภีร์ทีรมาคมะฉบับโบราณ ซึ่งได้ค้นพบที่กิลกิตเมื่อไม-
นานานานี้ จวบจนกระทั่งปัจจุบัน Tridaṇḍi-sūtra ยังเป็นเพียงที่รู้จักโดย-
ผ่านการอ้างถึงจากคัมภีร์ของฎีกาจารย์ทั้งหลาย เช่น อภิธรรมโกศวยา-
ยา รจนาโดยพระยโศมิตร คัมภีร์อภิธรรมโกศฎีกา อุपायิกา รจนาโดย
พระศมถเทวะ แม้จะมีการอ้างถึงจากฎีกาจารย์ทั้งหลายทางฝ่ายเหนือ
แต่ก็ไม่พบพระสูตรใดที่มีชื่อคล้ายกับ Tridaṇḍi-sūtra ในสายอื่น ๆ ทั้ง
สายคัมภีร์บาลี หรือแม้กระทั่งสายคัมภีร์อาคมะในพระไตรปิฎกจีนและ
พระไตรปิฎกทิเบตเองก็ตาม ผู้วิจัยได้เสนอเนื้อหาของ Tridaṇḍi-sūtra
ที่เป็นปฐมสูตรพร้อมกับพระสูตรลำดับที่ 2 คือ Piṅgalātreyā-sūtra ซึ่ง
มีเนื้อหาคล้ายกับ Tridaṇḍi-sūtra ที่ปรากฏในโครงสร้างของคัมภีร์ทีร-
มาคมะของนิกายสรวาสติวาท อีกทั้งผู้วิจัยได้พบว่าโครงสร้างของ
Tridaṇḍi-sūtra และ Piṅgalātreyā-sūtra คล้ายกับพระสูตรในคัมภีร์
บาลี 2 พระสูตร และสันนิษฐานว่า พระสูตรทั้งหลายเหล่านี้มาจากแหล่ง
ที่เป็นต้นกำเนิดเดียวกัน

คำสำคัญ: Tridaṇḍi-sūtra, Piṅgalātreyā-sūtra, ทีรมาคมะ, ศีลสกันธิกะ

The Tridaṇḍi-sūtra in the Dīrgha-āgama Manuscript

MATSUDA Kazunobu

Abstract

In the *Dīrgha-āgama* manuscript, recently discovered in Gilgit, the *Tridaṇḍi-sūtra* forms the first text of the last section titled, *Śīlaskandhika*. Until the present day, its existence was only known indirectly from quotations in texts such as *Abhidharmakośavyākhyā* by Yaśomitra and the *Abhidharmakośaṭīkā Upāyikā* by Śamathadeva. However, no sūtra connected with the name *Tridaṇḍin* has been found in Pāli, Chinese, and Tibetan translations. The contents of this new sūtra along with a second text, the *Piṅgalātreya-sūtra*, which is similar in content as the *Tridaṇḍi-sūtra*, will be briefly discussed. Furthermore, the new sutra's position in the *Dīrgha-āgama* of the *Sarvāstivādin* Buddhist order will be discussed as well. I also point out the similarity in structure of the *Tridaṇḍi-sūtra*, as well as the *Piṅgalātreya-sūtra*, with two Pāli suttas, and speculate that they may have derived from a single source.

Keywords: *Tridaṇḍi-sūtra*, *Piṅgalātreya-sūtra*, *Dīrgha-āgama*, *Śīlaskandhika*

1. Tridaṇḍi-sūtra ในคัมภีร์อภิธรรมโกศภาษยะ

ในบทที่ 4 ของคัมภีร์อภิธรรมโกศภาษยะ คือ “กรรมนิรเทศ (karmanirdeśa)”¹ “ พระวสุพັນธุได้อ้าง “ประโยคข้อความ” ของพระสูตรในคัมภีร์อาคมะ ซึ่งพระพุทธรเจ้าตรัสไว้ใน “ศีลสกันธิกา(Śīlaskandhikā)” พระยโสมิตรได้เขียนอธิบายความในศัพท์คำว่า “ศีลสกันธิกา” ว่า “ศีลสกันธิกา คือ ศีลสกันธินิบาต” และได้อ้างถึงประโยคข้อความขนาดยาวในคัมภีร์อาคมะ ที่กล่าวถึง “Tridaṇḍi” [ปริพาชก] ผู้เป็นบุคคลที่พระพุทธรเจ้าเทศน์โปรด² พระสมณเทวะภูิกจารย์ได้อธิบายประโยคข้อความที่อ้างถึงนี้ว่าคือ Tridaṇḍi-sūtra ซึ่งปรากฏอยู่ในดัชนีบัญญัติรายชื่อพระสูตรเลขที่ 4092 ของ ฮองโจ โยชิฟูมิ (本庄良文) นักวิชาการชาวญี่ปุ่น³ (ผู้แปลคัมภีร์ อภิธรรมโกศฎีกา อูปาธิก รจนาโดย พระสมณเทวะซึ่งคัมภีร์นี้ได้อธิบายพระสูตรที่คัมภีร์อภิธรรมโกศภาษยะอ้างถึงว่าเป็นพระสูตรใดในคัมภีร์อาคมะ และยังจัดทำดัชนีบัญญัติรายชื่อพระสูตรในคัมภีร์อาคมะที่ถูกอ้างถึงโดยคัมภีร์อภิธรรมโกศภาษยะ: ผู้แปล)

นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ในบทที่ 4 ของคัมภีร์อภิธรรมโกศภาษยะ คือ “กรรมนิรเทศ” ยังมีการอ้างถึงประโยคข้อความในคัมภีร์อาคมะอีก 2 แห่ง (ตรงกับบัญญัติรายชื่อพระสูตรของฮองโจ คือ Honjō 4017⁴, 4087⁵) โดยทั้งสองแห่งนี้ไม่มีการกล่าวอ้างจากคัมภีร์อภิธรรม-

¹ ใน AKBh เขียนเป็น กรรมนิรเทศ นาม จตุรธัม โกศสถานมิตติ (karmanirdeśo nāma caturtham kośasthānam iti, ผู้แปล)

² AKBh: 255¹³, AKVy: 420^{18ff}.

³ Honjō (1994: 43).

⁴ AKBh: 208²³. Honjō (1993: 182).

⁵ AKBh: 247¹³. Honjō (1994: 41).

โกศภาษะยะว่ามาจากพระสูตรใด แต่ พระศมถเทวะกลับอธิบายว่า
เป็นประโยคข้อความที่อยู่ใน Tridaṇḍi-sūtra

จากข้างต้น ประโยคข้อความทั้งหมด 3 แห่งที่ถูกอ้างถึงนี้ คงเป็น
ส่วนหนึ่งของ Stock phrase (สำนวนที่มีรูปแบบคำเหมือนกัน)⁶ ของ
“ศีลสกันณะ”(แปลว่า หมวดหมู่แห่งศีล หรือ กองแห่งศีล: ผู้แปล) อย่าง
ไม่ต้องสงสัย ดังที่ยามากิวะ โนะบุยุกิ (山極 伸之) นักวิชาการชาวญี่ปุ่น
ได้เสนอ⁷ว่า “ศีลขันธวรรค” (หมวดของพระสูตรที่ว่าด้วยเรื่องกองแห่งศีล)
ของคัมภีร์**ทีฆนิกาย**ในพระไตรปิฎกบาลี เป็น “วรรค” ที่รวบรวมพระสูตร
ซึ่งมี Stock phrase กล่าวเกี่ยวกับเรื่องของ “ศีลสกันณะ” (ตรงกับภาษา
สันสกฤตคือ “ศีลสกันณะ”: ผู้แปล) และสันนิษฐานว่า ไม่ว่าจะเป็นคัมภีร์
ทีฆนิกายในพระไตรปิฎกบาลี หรือ คัมภีร์**ทริชัคมา**ของนิกายอื่นๆ ใน
พระพุทธศาสนา[นิกายสรวาสติวาทเรียกว่า ศีลสกันณินิบาท: ผู้แปล] มี
การเรียบเรียง “วรรค” หรือ “นิบาท” อย่างมีเจตจำนง

แม้จะมีพระสูตรที่ไม่มี Stock phrase ซึ่งจัดอยู่ใน “วรรค” หรือ
“นิบาท” [ของศีลสกันณะ หรือศีลสกันณะ]ก็ตาม แต่พระสูตรเหล่านี้ คงเพียง
แค่ทำการละ [Stock phrase เหล่านี้] ไว้ในฐานะที่เข้าใจ โดยพระสูตร
ก่อนหน้านี้นี้เป็นพระสูตรต้นแบบ[เพื่อให้พระสูตรในลำดับถัดมาสามารถ
ทำการละ Stock phrase เหล่านี้ได้]

ดังนั้น ศีลสกันณินิบาท ที่อยู่ในคัมภีร์**ทริชัคมา**ของนิกาย[มูล]
สรวาสติวาท ซึ่งพระวสุพันธ์ุ ยโคมิตร และศมถเทวะอ้างถึงนั้น

6 ดูเพิ่มเติมที่ พระพงศศักดิ์ ฐานิโย. 2558 "พระอรหันต์ปัญญาวิมุตต้องอาศัย
ฉานสมาบัติในการบรรลุธรรมหรือไม่." **ธรรมธारा วารสารวิชาการทาง
พุทธศาสนา** 1(1): 177. กรุงเทพฯ: สุขุมวิทการพิมพ์ จำกัด (ผู้แปล)

7 Yamagiwa (1996: 35-50).

Tridaṇḍi-sūtra ที่มี Stock phrase ของ “ศีลสกันณะ” ก็คงจัดอยู่ใน [ศีลสกันณินิบาท] นั้น ในฐานะที่เป็นพระสูตรหนึ่งที่ประกอบเป็นศีลสกันณินิบาท เพราะฉะนั้น หากพิจารณาจากการอรรถาธิบายของฎีกาจารย์ ก็คงไม่ใช่เรื่องยากในการคาดเดา⁸ แต่ต้นฉบับคัมภีร์**ทีรฆาคมะ**ของนิกายสรวาสติวาทได้สูญหายไปแล้ว พบเพียงเศษชิ้นส่วนของใบลานจำนวนน้อยในเอเชียกลาง

หากประโยคข้อความทั้ง 3 แห่งที่ถูกอ้างถึงเป็นส่วนหนึ่งของ Stock phrase ที่ปรากฏในพระสูตรทั้งหมด ซึ่งรวบรวมอยู่ใน “ศีลสกันณินิบาท” เพราะเหตุใดฎีกาจารย์ถึงอรรถาธิบายโดยกล่าวอ้างแค่เพียง Tridaṇḍi-sūtra ไม่ใช่พระสูตรอื่นที่มีชื่อเสียงซึ่งเป็นที่คุ้นหูอย่างดีกับพวกเรา [อย่างเช่น สามัญญผลสูตร เป็นต้น] สำหรับประเด็นนี้ แท้จริงแล้วในประโยคข้อความทั้ง 3 แห่งที่ถูกอ้างถึง มี 2 แห่ง(ตรงกับบัญญัติรายชื่อพระสูตรของฮองโจ คือ Honjō 4017, 4087) ที่พระศมถทเวะได้อรรถาธิบายไว้ว่า “Tridaṇḍi-sūtra และ [พระสูตร] อื่น ๆ ของศีลสกันณะ” ข้อความที่อรรถาธิบายนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่า [นอกเหนือจาก Tridaṇḍi-sūtra แล้ว] ในพระสูตรอื่น ๆ [ที่จัดอยู่ในศีลสกันณินิบาท] ก็มี Stock phrase เหล่านี้ปรากฏอยู่ด้วยเช่นกัน

เมื่อค้นคว้าเทียบเคียง[ชื่อพระสูตรนี้]ในพระสูตรตันตปิฎกบาลีและคัมภีร์อาคมะที่ปรากฏในพระไตรปิฎกจีน ก็ไม่ปรากฏชื่อ Tridaṇḍi-sūtra นี้ในคัมภีร์**ทีฆนิกาย** สิลขันธวรรค ในสูตรตันตปิฎกของพระไตรปิฎกบาลี แม้ในคัมภีร์**ทีรฆาคมะ**ของพระไตรปิฎกจีนก็เช่นเดียวกัน ดังนั้น ความเป็นมาของ Tridaṇḍi-sūtra จึงยังเป็นปริศนาอยู่จวบจนบัดนี้ แต่

⁸ Honjō (1985).

ในปัจจุบันได้ปรากฏหลักฐานชิ้นใหม่ขึ้น ซึ่งผู้วิจัยพิจารณาและค้นพบว่า ประเด็นในการกล่าวอ้างชื่อ Tridaṇḍi-sūtra มีเหตุอยู่ [ดังนั้น จะขอ นำเสนอในลำดับถัดไป]

2. “ศีลสกันณินาต” ในคัมภีร์ทีรมาคมะของนิกายสรวาสตีวาท

ในช่วงกลางของยุคปี 90 ได้มีการค้นพบคัมภีร์ทีรมาคมะฉบับ สันสกฤตของนิกายสรวาสตีวาท ผู้วิจัยขอกกล่าวโดยสรุปจากข้อมูลที่มีคือ มีความเป็นไปได้ว่า แหล่งที่ค้นพบคือ ที่กิลกิต ในประเทศปากีสถาน ตัว คัมภีร์ไบลานถูกแบ่งเป็นส่วน ๆ ออกไป และถูกซื้อเก็บจากนักสะสมของ เก่าจำนวนมากโดยใช้ตลาดลอนดอนเป็นทางผ่าน หากวิเคราะห์จากเลข ที่ของไบลานใบสุดท้ายที่หลงเหลืออยู่ จะมีจำนวนไบลานทั้งสิ้น 454 ใบ ถือว่าเป็นคัมภีร์ไบลานชุดใหญ่ทีเดียว แต่จำนวนไบลานในส่วนของครึ่ง แรกนั้นชำรุดเสียหายมากเกินไป ทำให้รวบรวมได้แค่เพียงเป็นเศษชิ้นเล็ก ชิ้นน้อยเท่านั้น สำหรับในส่วนของครึ่งหลังมีประมาณ 250 ใบ นับเป็น ความโชคดีที่ยังคงสภาพเดิมอยู่ได้ไม่มีชำรุดเสียหาย ลักษณะของไบลาน มีความสูง 10 เซนติเมตร ความกว้าง 50 เซนติเมตร มีการจารจารึกทั้งสองด้านของไบลาน ด้านละแปดบรรทัด รูปแบบของอักษรเป็นอักษร กิลกิตบาบียันรูปแบบที่ 2 และในปี 2001 มหาวิทยาลัย Groningen ประเทศเนเธอร์แลนด์ได้ทำการคำนวณอายุโดยฟิสิกส์คาร์บอน 14 พบว่า เป็นคัมภีร์ไบลานที่เขียนขึ้นในครั้งแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 8 ดังนั้น จึง ทำให้เราทราบถึงโครงสร้างคัมภีร์ทีรมาคมะของนิกายสรวาสตีวาทที่แบ่ง ออกเป็น 3 ส่วน มีจำนวนพระสูตรทั้งสิ้น 47 พระสูตร กล่าวคือ

1. ส่วนแรก เรียกว่า ศัสตรกนิบาต (Śaṭsūtraka-nipāta, 六經 品) มีจำนวน 6 พระสูตร

2. ส่วนที่สอง เรียกว่า ยุคินิปาต (Yuga-nipāta, 双品) มีจำนวน 18 พระสูตร
3. ส่วนที่สาม เรียกว่า ศีลสกันณินิปาต (Śīlaskandha-nipāta, 戒蘊品) มีจำนวน 23 พระสูตร

จากข้างต้นเราสืบทราบจากอุทธานที่จารจารึกไว้ที่ท้ายใบลานหรือทุก ๆ ท้ายนิบาต เพราะใบลานที่หลงเหลือมาไม่ได้มีสภาพสมบูรณ์ทั้งหมด⁹

ในบทความนี้ ประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจคือ “พระสูตร” ที่เกี่ยวข้องกับ “ศีลสกันณะ” ในใบลานทั้งหมดได้ถูกเก็บรักษาไว้ได้¹⁰ ซึ่งเป็นส่วนสุดท้ายของคัมภีร์**ทีรฆาคมะ**ของนิกายสรวาสติวาท คือ “ศีลสกันณินิปาต” สามารถเทียบเคียงได้ [แบบพระสูตรต่อพระสูตร] กับ [พระสูตร] ในส่วนของ “สัลขันธวรรค” ที่เป็น “วรรคแรก” ของคัมภีร์**ทีฆนิกาย**ในพระไตรปิฎกบาลีได้หรือไม่

เมื่อสำรวจโครงสร้างของ “ศีลสกันณินิปาต” ของคัมภีร์**ทีรฆาคมะ**ของนิกายสรวาสติวาทพบว่า พระสูตรลำดับแรกของ “ศีลสกันณินิปาต” คือ “Tridaṇḍi-sūtra” ที่ยังเป็นปริศนาอยู่นั่นเอง

⁹ Hartmann (2004: 119-137)

¹⁰ ลำดับเลขที่ของใบลานศีลสกันณินิปาตเริ่มจากใบลานลำดับที่ 360 จนถึง 454 ในขณะนี้ใบลานที่ได้กล่าวมาข้างต้น มีเจ้าของดังนี้

- 1) ฮิรายามะ อิคุโอะ จิตรกรชาวญี่ปุ่นเป็นผู้ครอบครองใบลานลำดับที่ 360-363
- 2) มหาวิทยาลัยบุคเคียว (Bukkyō University แปลว่า มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนา) เป็นผู้ครอบครองใบลาน ลำดับที่ 367-384
- 3) นักสะสมชาวอเมริกันที่ไม่เปิดเผยชื่อเป็นผู้ครอบครองใบลานลำดับที่ 385-454

พระศมถเทวะและยโสมิตรผู้เป็นภิกษุอาจารย์คงจะรู้ว่า Tridaṇḍi-sūtra เป็นพระสูตรแรกของ “ศีลสกันณินิปาต” ที่มีการจัดลำดับไว้ก่อนพระสูตรอื่น ๆ ซึ่งแสดงความเป็น “ศีลสกันณะ” อย่างชัดเจน ดังนั้นพระภิกษุอาจารย์ทั้งสองท่านนี้จึงได้อรรถาธิบายโดยยกชื่อพระสูตรนี้ (Tridaṇḍi-sūtra) มา¹¹

การไม่ปรากฏ Tridaṇḍi-sūtra ในคัมภีร์**ทีฆนิกาย** สीलขันธวรรคของพระสุตตันตปิฎกบาลี แม้ในคัมภีร์**ทริชัคมาคมะ**ของนิกายสรวาสติวาทก็ไม่มีแปลอยู่ในพระไตรปิฎกจีน ทำให้พวกเราไม่คุ้นเคยชื่อพระสูตรนี้เลย แต่หาก[ย้อนยุคไป]สำหรับคนที่คุ้นเคยกับพระไตรปิฎกของนิกายสรวาสติวาทในสมัยนั้น Tridaṇḍi-sūtra คงเป็นพระสูตรที่มีชื่อเสียง โดยได้รับการจัดลำดับไว้เป็น “ปฐมสูตร” ใน “ศีลสกันณินิปาต” ของนิกายสรวาสติวาท

3. เนื้อหาของ Tridaṇḍi-sūtra และ Piṅgalatreya-sūtra ใน “ศีลสกันณินิปาต”

23 พระสูตรที่ประกอบขึ้นเป็น “ศีลสกันณินิปาต” ในคัมภีร์**ทริชัคมาคมะ**ของนิกายสรวาสติวาท Tridaṇḍi-sūtra เป็นพระสูตรลำดับแรก พระสูตรลำดับถัดมาคือ Piṅgalātreya-sūtra เป็นพระสูตรลำดับที่ 2 [ซึ่งการเรียงลำดับพระสูตรไม่ตรงกับพระสูตรในคัมภีร์**ทีฆนิกาย** สीलขันธ-

11 ประโยคข้อความทั้ง 3 แห่งที่อ้างใน AKBh ของ ฮองโจ ปรากฏอยู่ในโบราณคัมภีร์ดังนี้

Honjō 4017 ปรากฏอยู่ในโบราณคัมภีร์ลำดับที่ 365v3

วรรค ของพระสูตรต้นตปิฎกบาลี โดยทางฝ่ายบาลีเริ่มจาก พรหมชาลสูตร เป็นปฐมสูตร ถัดมาคือ สามัญญผลสูตร เป็นพระสูตรลำดับที่ 2 นอกจากนั้นที่เป็นประเด็นสำคัญคือไม่ปรากฏพระสูตรทั้งสองนี้ในคัมภีร์ที่**หมินกย** สीलขันธวรรค ของพระสูตรต้นตปิฎกบาลีอย่างทีกล่าวนมาแล้วในข้างต้น: ผู้แปล]¹²

Piṅgalātreya-sūtra นี้ก็เช่นเดียวกัน คือไม่มีทั้งในพระสูตรต้นตปิฎกบาลีและคัมภีร์อาคมะของพระไตรปิฎกจีน หากพิจารณาด้านเนื้อหา ก็มีความคล้ายกับ Tridaṇḍi-sūtra ในลำดับต่อไป ขอแนะนำเนื้อหาในพระสูตรทั้งสอง ดังนี้¹³

Tridaṇḍi-sūtra (folios 360v2-367r4)

(360v2) evaṃ mayā śrutam ekasmin samaye bhagavān
rājagṛhe vihara[t]i (veṇvane kalandakanivāpe | atha)

(เชิงอรรถ ต่อจากหน้า 41)

Honjō 4087 ปรากฏอยู่ในใบลานลำดับที่ 366r1

Honjō 4092 ปรากฏอยู่ในใบลานลำดับที่ 363r1-6

¹² ดูเพิ่มเติมที่ เมธี พัทธกษิระธรรม. 2559 "Samayabhedoparacanacaka : คำแปลและเชิงอรรถวิเคราะห์ (1)." **ธรรมธारा วารสารวิชาการทางพุทธศาสนา** 2(1): 75-77, เชิงอรรถที่ 15. กรุงเทพฯ: สุขุมวิทการพิมพ์ จำกัด (ผู้แปล)

¹³ ผู้วิจัยทำการชำระต้นฉบับแค่เพียงเล็กน้อยเฉพาะส่วนที่สำคัญในการปริวรรตเป็นอักษรโรมัน เพิ่มไม้ทัณฑะ (I) ในเครื่องหมายวงเล็บสำหรับการอ่าน และทำการจัดย่อหน้าใหม่ เนื่องจากไม่มีเครื่องหมายอครหะ (ava-graha) ในใบลาน จึงใส่เพิ่มเข้าไปอยู่ในเครื่องหมายวงเล็บ และในส่วนของใบลานที่ชำรุด ซึ่งไม่สามารถปริวรรตกลับให้สมบูรณ์ดังเดิมได้ ผู้วิจัยใส่เครื่องหมายทิ้งไว้เช่นนั้น ส่วนประโยคข้อความที่ตรงกับคัมภีร์**สังฆเภท-วัสตุ** ผู้วิจัยทำการละไว้ดังที่กล่าวไว้อยู่ในส่วนของเนื้อหาบทความ

[tṛ]daṇḍī parivrājako [yena bhagavāṃs tenopasaṃkrānta]
(ḥ | upasaṃ)kramya bhagavatā sārddhaṃ saṃmukhaṃ saṃ-
modanīṃ saṃraṃjanīṃ vividhāṃ kathā(ṃ) vyatisāryaikānte
niṣaṇṇaḥ (l) e[kā](ntaniṣaṇṇas tṛdaṇḍī pari)[vrā]jako bhaga-
vantam idam avocat (l) brāhmaṇa bho g[au]tama dharmayā
bhaiṣacaryayā bhogān samudānīya traividyeṣu brāhmaṇeṣu
dakṣiṇāṃ pratiṣṭhāpayanti traividyeṣu bho[gā].. ..[brāh-
maṇe](ṣu).. .. -pitā atyartham mahāphalā bhavanti
mahānuśamsā(ḥ |) kiyatā tridaṇḍin traividyo bhavati (l) iha¹⁴
bho gautamo brāhmaṇo bhavaty upeto mātṛtaḥ pitṛtaḥ
saṃśuddho grahaṇyā[ṃ] anākṣipto jā[ti](vādena gotra)
vādena yāvad āsaptamaṃ mātāmahaṃ pitāmahaṃ yugam
upādāyādhyāpako¹⁵ mantradharaḥ trayāṇāṃ vedānāṃ
pāragaḥ sanighaṇḍukaiṭabhānāṃ sākṣaraprabhedānām
itihāsapañcamānāṃ padaśo [vyākara](ṇo) ['bhirūpo]
darśanīyaḥ prāsādikāḥ .. (l) iyatā bho gauta[ma] brāh-
maṇānāṃ traividyo bhavati | anyathā khalu tridaṇḍin¹⁶ ārye
dharmavinaye traividyo bhavati (l)yathākathaṃ bho gauta-
ma ārye dharmavinaye traividyo [bhavati] (l)

14 ประโยคข้อความขนาดยาวถัดจากนี้เป็น Stock phrase ที่ขยายความ
พราหมณ์มีปรากฏอยู่หลายที่ ดูข้อมูลของพระสุตตันตปิฎกบาลีในคัมภีร์
อังคุตตรนิกาย (AN III 58). ในคัมภีร์สันสกฤตที่มีส่วนคล้ายคลึงกัน ดูใน
Div: 620¹⁴⁻²⁰

15 Ms. upadhyāpako

16 Ms. tridaṇḍin.

[iha tri]daṇḍi(n) śāstā loka utpadyate tathāgato 'rhan
samyaksambuddhaḥ vidyācaraṇasaṃpannaḥ sugato lokavid
anuttaraḥ puruṣadamyasārathi(h) śāstā devamanuṣyānāṃ
buddho bhagavā[n] (361r1) sa dharmam deśayaty ādau
kalyāṇam ...

ประโยคข้อความถัดจากนี้ไป มีการละไว้ เนื่องจากเป็นประโยค
ข้อความที่เหมือนกับ Stock phrase ของศีลสิกัณณะในสามัญญผลสูตรที่
อยู่ในคัมภีร์**สังฆเภทวัสดุ**¹⁷ (SBV II: 230¹¹ [§37]-240¹⁸ [§63])

(366r3) sapakṣe nivarāṇāni prahāya cetasa upakleśa-
karāṇi prajñādaurbalyakarāṇi vighātapakṣyāṇy anirvāṇasaṃ-
varttanīyāni viviktaṃ kāmair viviktaṃ pāpake(na) +++
-rthaṃ dhyānam upasaṃpadya viharati (I)

sa evaṃ samāhite citte pariśuddhe paryavadāte
anaṃgaṇe vigatopakleśe karmaṇye sthite āniṃjyaprapṛpte

ประโยคข้อความถัดจากนี้ไป ตรงกับส่วนของไตรวิทยา(ภาษาบาลี
คือ เตวิชชา แปลว่า วิชชาสาม ได้แก่ ① ปุพเพนิวาสานุสติญาณ (ระลึก
ชาติได้) ② จุตูปปาตญาณ (มีตาทิพย์และรู้การเกิดและการตายของสัตว์
โลกว่าเกิดจากเหตุอะไร) ③ อาสวักขยญาณ) ใน Stock phrase ที่กล่าว
เกี่ยวกับวิชชาหกในสามัญญผลสูตรของคัมภีร์**สังฆเภทวัสดุ** (SBV II: 249³
[§83]-250 [§85])

¹⁷ ดูเพิ่มเติมในส่วนประโยคข้อความที่ตรงกันใน สามัญญผลสูตร ของคัมภีร์
สังฆเภทวัสดุ ที่ Hiraoka and Yamagiwa (1994:1-32) (1995: 17-57).

อนึ่ง เปลี่ยนจากคำว่า abhijñā เป็นคำว่า vidyā

(366v8) atha bhagavāṃs tasyāṃ velāyāṃ gāthāṃ
bhāṣa(ṭe) |

pūrveni(367r)vāsaṃ yo veti svargāpāyāṃś¹⁸ ca paśyati |
atha jātikṣayaṃ prāpto vijñānavyavasito(*sic*) muni(h |)
cittaṃ vimuktaṃ jñānāti muktaṃ rāgeṇa sarvaśaḥ (l)
vidyātrayaṇa saṃpannas traividyaṃ tena kathyate |

iyatā¹⁹ [ṭṛdaṇḍin ārye dharmavina]ye traividya(h |)
haṃta bho gautama gamiṣyāmo bahukṛtyā(h) smo bahu-
karaṇīyā(h |) yasyedānīm ṭṛdaṇḍi(n) kālāṃ manyasa ity (l)
atha ṭṛdaṇḍī parivrājako bhavato bhāṣitam abhina[ndyānu-
modya bhagavato] 'ntikāt prakrāntaḥ (ll)

antaroddānam²⁰ ll

(1, §41) bījāni (2, §42) sannidhikuryā (3, §43)
mahāśayana (4, §44) maṇḍalaṃ

(5, §45) darśanaṃ (6, §46) śramaṇaṃ (7, §47) dyūtaṃ
(8, §48) kathā (9, §49) vigrahakena [ca]

18 Ms. svargapāyāṃś.

19 Ms. iyaṃtā.

20 ในลำดับต่อไปทั้ง 21 หัวข้อ เป็น Stock Phrase ของคัมภีร์ไตรภาคของ สามัญญ-
ผลสูตร เป็นการนำคำศัพท์ของย่อหน้านี้จาก §41 ถึง §61 มาจัดเรียง
เนื่องจากยังมีความสับสนและมีบางส่วนของความหมายไม่ชัดเจน ทำให้ ณ
สภาพปัจจุบัน จึงยังไม่สามารถทำให้ข้อความทั้งหลายกลับคืนสู่รูปประโยค
เดิม(復元)ได้อย่างสมบูรณ์ ดูเปรียบเทียบที่ Yamagiwa (1996: 37-39)

(10, §50) rājādūtāś ca (11, §51) kuhanāvargo bhavati
sa+dditaḥ

(12, §52) u[tpātāś ca] (13, §53) [muhūrttā]ś ca (14,
§54) cikitsā (15, §55) maṇilakṣanam

(16, §56) ājavanam (17, §57) ā[va]hanaṃ (18, §58)
bhayaṃ (19, §59) rājāparājayaḥ

(20, §60) tathā ca candrasūryābhyāṃ (21, §61) vipāko
bhavati paścimaḥ ||

*Piṅgalātreyā-sūtra*²¹ (folios 367r4-369r5)

(367r4) evaṃ mayā [śru](ta)m ekasmi[n sama]ye
bhagavāṃ rājagṛhe viharati veṇuvane kalandake nivāpe (l)
atha piṅgalātreyā (ḥ) parivrājako yena bhagavāṃs tenopas-
aṃkrānta(ḥ |) upasaṃkramya bhagavatā (sārdhaṃ)
saṃmukhaṃ saṃmodanīṃ saṃraṃjanīṃ vividhāṃ kathāṃ
vyatisāryaikānte niṣaṇṇaḥ (l) ekātaniṣaṇṇaḥ piṅgalātreyā(ḥ)
parivrājako bhagavataḥ puratas tathād udānam u[dā]
ti | ity api traividya brāhma[ṇā] ity api [traī]vidyā brāhmaṇā
iti (l) kiyatātreyā brāhmaṇānāṃ traividyo bhavati (l) iha bho
gautama brāhmaṇo bhavaty²² upeto mātṛtaḥ pi[tṛta](ḥ

21 ในต้นฉบับเป็น Piṅgalāreya-sūtra แต่ผู้แปลได้ทำการแก้ไขเป็น Piṅgalātreyā-sūtra เนื่องจากผู้แปลสันนิษฐานว่า เป็นการพิมพ์ตกหล่น จึงใส่ตัวอักษรโรมัน 't' แทรกเข้าไป เพื่อความถูกต้อง(ผู้แปล)

saṃśuddho) grahaṇyā(ṃ) anākṣipto jātivādena gotravādena
yāvad āsaptamaṃ²³ mātāmahaṃ pitāmahaṃ yugam up-
ādāyādhyāpako mantradharas trayāṇāṃ vedānāṃ
pāragaḥ(sanighaṇḍukai)(367v)ṭabhānāṃ sākṣaraprab-
hedānāṃ itihāsapamcamānāṃ padaśo²⁴ vyākāro 'bhirūpo
darśanīyaḥ prāsādikaḥ (l) yadā bho gautama brāhmaṇānāṃ
traividyo bhavati (l) na khalv ayāy(sic)ātreyā .. /// (367v2)
-trakeṇa na palitaḥ lopitamātrakeṇārye dharmavinaye
traividyaṃ prajñāpayāmi (l) yanv aham āryeṇa nyāyeṇārye²⁵
dharmavinaye traividyaṃ prajñāpayāmi yathā[ka]tham
bhavāṃ(sic)gau[ta](māryeṇa) nyāyenārye dharmavinaye
traividyaṃ prajñāpayati (l)

ihātreyā śāstā loke utpadyate tathāgato 'rhat saṃyak-
saṃbuddho

ประโยคข้อความถัดจากนี้เหมือนกับประโยคข้อความใน สามัญญ-
ผลสูตร ที่อยู่ในคัมภีร์สังฆเภทวัสดุ (SBV II: 230¹¹[§37-232¹¹[§37])

(369r3) pūrvavad vi[sta]reṇa yathā tṛdaṇḍisūtre (l) ta-
tra ko viśeṣaḥ (l)

22 Ms. bhagavaty.

23 Ms. āsaptayaṃ.

24 Ms. padaśom.

25 Ms. nyāyeṇāryeṇa.

pūrvenivāsaṃ yo veti svargā[pā]yāṃś ca paśyati |
 atha jātikṣayaṃ prāpto 'bhijñāvyavasito muniḥ (I)
 cittaṃ vimuktaṃ jñāti muktaṃ rāgeṇa sarvaśaḥ (I)
 tad ahaṃ vadāmi traividyaṃ na yo lapitapāvahaḥ |
 atha [piṃ]galātreyah parivrājako bhagavato bhāṣitam
 abhinandyānumodya bhagavato 'ntikāt prakrāntaḥ ||

[จากข้างต้น] เนื่องจากมีข้อความบางส่วนที่หายไป จึงไม่สามารถทำให้เนื้อหาในพระสูตรครบถ้วนทั้งหมด แต่คงจะพอให้ความกระจ่างได้มากขึ้นกว่าเดิม ดังที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น Tridaṇḍi-sūtra เป็นพระสูตรลำดับแรกของ ศีลสัณนิบาต และนิยามความเป็น “ศีลสัณณะ” แม้จะเป็นพระสูตรหนึ่งที่เป็นโครงสร้างของคัมภีร์**ทีรฆาคมะ**ซึ่งเป็นพระสูตรขนาดยาว แต่ขนาดความยาวของเนื้อหาพระสูตรก็มีเพียงเท่านี้ ดังที่ผู้วิจัยได้ทำการปริวรรตเป็นอักษรโรมันที่แสดงไว้ข้างต้น

Stock phrase ของ “ศีลสัณณะ” [ใน Tridaṇḍi-sūtra] มีการละไว้ เนื่องจากเป็นประโยคข้อความที่ตรงกับ Stock phrase ของ “ศีลสัณณะ” ที่ปรากฏอยู่ใน “สามัญญผลสูตร” ของคัมภีร์**สังฆเภทวัสตุ** ซึ่งเป็นพระวินัยของนิกายมูลสรวาสติวาท

ถัดมา มีการละส่วนที่กล่าวเกี่ยวกับไตรวิद्या เพราะเป็นประโยคข้อความที่ตรงกับ ① ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ (ระลึกชาติได้) ② จุตูปปาตญาณ (มีตาทิพย์และรู้การเกิดและการตายของสัตว์โลกว่าเกิดจากเหตุอะไร) ③ อาสวักขยญาณของ “ไตรวิद्या” ที่อยู่ในส่วนซึ่งอธิบายเกี่ยวกับอภิญญา 6 ที่ปรากฏอยู่ใน “สามัญญผลสูตร” [ของคัมภีร์

สังฆเภทวัสดุ เช่นเดียวกัน ฉะนั้น ข้อมูลทั้งหมดที่ปริวรรตออกมาก็มีเพียงเท่านี้

อนึ่ง คาทาสองแห่งที่ปรากฏอยู่ตรงส่วนท้ายพระสูตรในคาถาแรก นักวิชาการชาวญี่ปุ่น เอโนะโมโตะ ฟุมิโอะ (榎本文雄) ได้ทำการวิเคราะห์ ผ่านไปนานแล้ว²⁶ แต่ในโบราณนี้ ณ ปัจจุบัน มีข้อมูลใหม่เพิ่มเติมเข้ามาด้วย

พระสูตรถัดมา คือ Piṅgalātreyā-sūtra เป็นพระสูตรลำดับที่สอง ในส่วนอารัมภบท, ปัจจุบันพบบางส่วน และชื่อของตัวดำเนินเรื่องคือ Piṅgalātreyā ปริพาชก มีการเปลี่ยนแปลง โดยเปลี่ยนจาก Tridaṇḍi ปริพาชก [เป็น Piṅgalātreyā ปริพาชก] แต่เนื้อหาสาระยังคงคล้ายกับ Tridaṇḍi-sūtra

นอกจากนั้น Piṅgalātreyā-sūtra ก็คล้ายกับ Tridaṇḍi-sūtra ในส่วนของการละประโยคข้อความที่ตรงกับสามัญญผลสูตรในคัมภีร์ **สังฆเภทวัสดุ**

อนึ่ง จำนวนโบราณของ Tridaṇḍi-sūtra มีจำนวนทั้งหมด 7 ใบ แต่ Piṅgalātreyā-sūtra มีจำนวนเพียงแค่ 2 ใบครึ่งเท่านั้น [ซึ่งจำนวน

26 Enomoto (1981: 939-936, 1982: 63-81). คาทาสองคาถาใน Tridaṇḍi-sūtra เหมือนกับคาทาสองคาถาในพระสูตรลำดับที่ 1161 ของคัมภีร์ 雜阿含經นี้ "宿命憶念智 見生天惡趣 得諸受生盡 牟尼明決定 知心善解脫 解脫一切貪 具足於三明 三明婆羅門" (T2:309c²⁶-310a¹) อนึ่ง ครึ่งท้ายของคาถาลำดับที่สองในสองคาถาท้าย Piṅgalātreyā-sūtra มีความแตกต่างกับคาถาใน Tridaṇḍi-sūtra สามารถเทียบเคียงได้กับคาถาที่ปรากฏท้ายพระสูตรในคัมภีร์ **อังคุตตรนิกาย** ลำดับที่ 58, 59 (AN III 58, 59) ที่จะกล่าวในเนื้อหาของบทความนี้ในลำดับถัดไป

โบลานที่มีน้อยนี้²⁷ไม่ใช่ผู้วิจัยัดแปลงหรือแก้ไข แต่เป็นเพราะตัวโบลานเองที่ทำการละประโยคเหล่านี้ไว้โดยกล่าวอธิบายไว้ว่า “[ประโยค]ที่เหลือถัดจากนี้เป็นดังเช่น[ประโยคใน] Tridaṇḍi-sūtra ข้างต้น”(pūrvavad vi[sta]reṇa yathā tridaṇḍisūtre: ผู้แปล)²⁷

4. สองพระสูตรในคัมภีร์อังคุตตรนิกายของพระไตรปิฎกบาลี และ Tridaṇḍi-sūtra, Piṅgalātreya-sūtra

ใน Tridaṇḍi-sūtra ฝ่ายปริพาชกนามว่า Tridaṇḍin (ภาษาสันสกฤตใช้คำว่า parivrājaka แต่เพื่อความคุ้นหูจึงใช้คำว่า “ปริพาชก” ที่เป็นภาษาบาลี: ผู้แปล) กล่าวอ้างว่า หากบริจาทานให้แก่พราหมณ์ที่เพียบพร้อมไปด้วยไตรวิทยา(ภาษาบาลีคือ เติรชชา: ผู้แปล) จะได้รับผลแห่งทานอันยิ่งใหญ่ พร้อมทั้งอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับการเป็นพราหมณ์ผู้ทรงไตรวิทยาตามลัทธิฝ่ายตน แต่พระพุทธเจ้าทรงปราบปรามว่าทในประเด็นเกี่ยวกับไตรวิทยา โดยยก “ไตรวิทยา” ในทางพระพุทธศาสนาที่แตกต่างกับคัมภีร์ไตรเวท โดยชี้แจงให้เห็นไปตามความเป็นจริงในด้านของ “ศีลสิกขันธ์” ว่า การเป็น “พราหมณ์” ที่แท้จริงเป็นอย่างไร

ถัดมา ใน Piṅgalātreya-sūtra ได้เริ่มต้นด้วยคำถามว่า ที่เรียกว่าพราหมณ์แห่งทะเลตลอดในไตรเวท หมายความว่าอย่างไร โดยพระพุทธเจ้า และปริพาชกนามว่า Piṅgalātreya ต่างแสดงทัศนะทาง

²⁷ ก่อนสองคาถาสุดท้ายมีคำว่า viśeṣa ปรากฏอยู่ ส่วนตัวอย่างการใช้คำว่า viśeṣa นั้นมีปรากฏในคัมภีร์ 雜阿含經นี้ 次經亦如是 差別者... (T2: 43a) หรือใน AKVy(275¹¹⁻¹²) กล่าวไว้ดังนี้ etad eva sūtram uktvā 'yam viśeṣaḥ. สำหรับข้อมูลข้างต้นเหล่านี้ ผู้วิจัยได้รับคำชี้แนะจากศาสตราจารย์ ธองใจ ขอบขอบคุณมา ณ ที่นี้

ศาสนาซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่อง “ไตรวิทยา” หลังจากอารัมภบทแล้ว ในส่วนปัจฉิมบทของ Piṅgalātreya-sūtra มีขนาดสั้นมาก แต่ในส่วนที่เป็นสาระสำคัญของพระสูตรทั้งสองนี้เป็นประโยคข้อความเดียวกัน

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นในประเด็นว่า ไม่มีพระสูตรทั้ง 2 นี้ในคัมภีร์บาลีและในคัมภีร์อากะมะที่อยู่ในพระไตรปิฎกจีน แต่อยากให้อ่านสังเกตต่อ 2 พระสูตรต่อไปนี้คือ AN III 58(Tikaṇṇo), 59(Jāṇussoṇi)²⁸ ในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย พราหมณวรรค

- พระสูตรที่ 58 เริ่มจากคำถามว่า พราหมณ์ผู้แสวงหาตลอดในไตรวิทยาเป็นอย่างไร

- พระสูตรที่ 59 มีการอธิบายว่า ควรจะให้ทานแก่พราหมณ์ผู้เพียบพร้อมไตรวิทยา

ต่อจากนั้น ทั้ง 2 พระสูตรนี้ได้ชี้แจงเรื่องไตรวิทยา และปรากฏคาถาที่เทียบเคียงได้เหมือนกับในคาถาที่อยู่ในส่วนสุดท้ายของพระสูตรทั้ง 2 พระสูตรในคัมภีร์ทิรมาคมะ[ฉบับใบลานสันสกฤต] กล่าวคือ พระสูตรที่ 58 มีโครงสร้างเหมือนกับ Piṅgalātreya-sūtra และพระสูตรที่ 59 มีโครงสร้างเหมือนกับ Tridaṇḍi-sūtra

อนึ่ง [เกิดคำถามว่า] เนื่องจากพระสูตรในคัมภีร์อังคุตตรนิกายของพระไตรปิฎกบาลีจัดอยู่ใน “พราหมณวรรค” ดังนั้น จึงเกิดความแตกต่างกับพระสูตรทั้ง 2 นี้ในคัมภีร์ทิรมาคมะ [ที่จัดอยู่ใน “ศีลสกันธนิบาต”] ทำให้[พระสูตรในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย]ไม่ปรากฏ Stock phrase ของ “ศีลสกันธะ” หรือไม่

28 AN I: 163-168.

[แต่หากพิจารณาในแง่ตรงกันข้ามคือ] เนื่องจากไม่มี Stock phrase ของ “ศีลสกันณะ” พระสูตรทั้ง 2 นี้[คือ Tridaṇḍi-sūtra และ Piṅgalātreya-sūtra ที่จัดอยู่ในคัมภีร์**ทีรฆาคมะ** “ศีลสกันณินาต”]จึงไม่สามารถหาพระสูตรที่จัดอยู่ในคัมภีร์**ทีฆนิกาย** “ศีลขันธวรรค” ของพระไตรปิฎกบาลีเทียบเคียงได้หรือไม่ แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยคาดว่าน่าจะเป็นพระสูตรที่มาจากแหล่งเริ่มต้นเดียวกันก่อนที่จะมีจัดแบ่งวรรค [ของสายบาลี หรือ “นินาต” ของฝ่ายสรวาสติวาท] อย่างที่ปรากฏข้างต้น

ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า ไม่น่าจะเป็นเรื่องบังเอิญในการมีความคล้ายคลึงกันของชื่อตัวบุคคลในพระสูตรลำดับที่ 58 ของคัมภีร์**อังคุตตรนิกาย** ในพระไตรปิฎกบาลี คือ Tikarṇa (Skt. Trikarna) ที่ดูคล้ายกับ Tridaṇḍin ที่ปรากฏในคัมภีร์**ทีรฆาคมะ** ของนิกายสรวาสติวาท ในกรณีนี้ผู้วิจัยไม่สามารถจะอธิบายให้กระจ่างแจ้งได้ในเชิงภาษาศาสตร์ของชื่อบุคคลทั้ง 2 นี้ ซึ่งผ่านการเปลี่ยนแปลงจากภาษาที่แตกต่างกันและจากแหล่งข้อมูลจำนวนมากที่ไม่สามารถทราบได้อย่างชัดเจน และถึงแม้จะค้นหาจากฐานข้อมูลสุดต้นตอปิฎกของพระไตรปิฎกบาลี ก็ไม่พบว่าปรากฏในที่อื่นอีกเลย

แต่อย่างไรก็ตาม จากการปรากฏ[พระสูตรที่คล้ายกับ Tridaṇḍi-sūtra และ Piṅgalātreya-sūtra] ในสุดต้นตอปิฎกของพระไตรปิฎกบาลีนี้ ทำให้ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า [พระสูตรเหล่านี้] กำเนิดมาจากต้นแหล่งเดียวกัน ดังนั้น จึงไม่ควรด่วนสรุปว่า Tridaṇḍi-sūtra, Piṅgalātreya-sūtra ที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์**ทีรฆาคมะ** ของนิกายสรวาสติวาท เป็นพระสูตรโดด ๆ ที่มีแค่เพียงภายในนิกายสรวาสติวาทเท่านั้น

บทความวิชาการนี้มีชื่อเดิมเป็นภาษาญี่ปุ่นคือ 梵文長阿含の Tridaṇḍi-sūtra について โดยเคยตีพิมพ์แล้วลงในวารสารวิชาการญี่ปุ่นคือ Indogaku-bukkyōgaku-kenkyū 108(2): 129-136(L) ปี 2006 แปลและเรียบเรียงเป็นภาษาไทยโดย ฝ่ายแปลบทความวิชาการพุทธศาสนา (เมธี พิทักษ์ธีระธรรม)

อักษรย่อและบรรณานุกรม

- AKBh *Abhidharmakośabhāṣya of Vasubandhu*. 1967. Tibetan Sanskrit Works Series vol.VIII. edited by P.Pradhan. Patna: K.P.Jayaswal Research Institute.
- AKVy *Sphuṭārthā Abhidharmakośavyākhyā*. 1971. edited by U. Wogihara. Tokyo: Sankibo Press. (first printed. 1932-1936. Tokyo: Publishing Association of Abhidharmakośavyākhyā)
- Div *The Divyāvadāna, a collection of early Buddhist legends, now first edited from the Nepalese Sanskrit mss. in Cambridge and Paris*. 1886. edited by E. B. Cowell, and R. A. Neil. Cambridge : University press.
- SBV *The Gilgit manuscript of the Saṅghabhedavastu : being the 17th and last section of the Vinaya of the Mūlasarvāstivādin Part I, II*. 1977-1978. edited by Raniero Gnoli with the assistance of T. Venkatacharya. Roma: Istituto Italiano per il Medio ed Estremo Oriente.

ENOMOTO, Fumio (榎本文雄).

1981 "Bukkyō-ni-okeru-sanmyō-no-seiritsu 初期仏典における
三昧の展開 (The Development of the Ti-vijja Thought in
the Early Buddhist Scripture)." *Indogaku-bukkyōga-
ku-kenkyū* 印度学仏教学研究 29(2): 39-42(L).

1982 "Shoki-buten-ni-okeru-sanmyō-no-tenkai 初期仏典に
おける三昧の展開 (The Development of the Ti-vijja
Thought in the Early Buddhist Scripture)." *Bukkyō-ken-
kyū* 仏教研究 12: 63-81.

HONJŌ, Yoshifumi (本庄良文)

1985 "ウパーイカー所伝の長阿含." *Indogaku-bukkyōgaku-ken-
kyū* 印度学仏教学研究 66: 87-91(L)

1993 "シャマタデーヴァの伝へる阿含資料-業品(1) (Āgama Pas-
sage as Quoted by Śamathadeva: Chap.IV (1))." *Bul-
letin of Kobe Woman's University* 神戸女子大学紀要 26:
169-185.

1994 "シャマタデーヴァの伝へる阿含資料-業品 (4) (Āgama Pas-
sage as Quoted by Śamathadeva: Chap.IV)." *Journal
of Kobe Woman's University for Educational Sciences*
神戸女子大学教育諸学研究論文集 8: 37-51.